

K. T.

Ś. p. Ignacy Baranowski

Przegląd Historyczny 21, 415-416

1917-1918

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych, tworzonej przez Muzeum Historii Polski w Warszawie w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został opracowany do udostępnienia w Internecie dzięki wsparciu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego w ramach dofinansowania działalności upowszechniającej naukę.

NEKROLOGI.

Ś. p. IGNACY BARANOWSKI († 26 listopada 1917 r.). Nauka polska traci w Nim jednego z najdzielniejszych pracowników wśród młodszego pokolenia historyków polskich. Wybierał pola pracy mało uprawne, zaniedbane. Na pierwsze lata jego pracy naukowej przypadają studia do dziejów społeczno-ustrojowych ziem litewsko-ruskich, a przede wszystkim pogranicznego z Polską Podlasia. „Z dziejów feudalizmu na Podlasiu“ (Przeł. hist. 1907), „Podlasie w przededniu unji lubelskiej“ (tamże, 1908), „Epigon feudalizmu na Białej Rusi“ (Roczn. Tow. Nauk. Wileńsk.) i inne jeszcze prace Baranowski napisał w chwili, gdy, oprócz Al. Jabłonowskiego, prawie nikt więcej w nauce polskiej nie zajmował się dziejami Litwy i krajów z nią związanych. Najbardziej zajęła go strona społeczna tych dziejów, zwłaszcza rola możnych „feudałów“ litewskich, oraz żywotnej i licznej szlachty polskiej, ciągnącej z sąsiedniego Mazowsza ku najbliższemu wschodowi. Jednakże, już współcześnie z ukazaniem się prac powyższych, Baranowski poświęca swój trud badawczy innym zagadnieniom, odnoszącym się do dziejów wsi i miast polskich. Jako historyk dziejów społeczno-gospodarczych wsi polskiej jest on szczególnie płodnym i zasłużonym pisarzem. Lustracye, inwentarze i księgi wiejskie dostarczyły mu najwięcej materiału. W r. 1914 w książce p. t. „Wies i folwark“ Baranowski zebrał osiem rozpraw, drukowanych poprzednio w różnych czasopismach, a mianowicie: „Gospodarstwo Anzelma Gostomskiego“, „Zmienne koleje statutu Toruńskiego“, „Sądy referendarskie“, „Stosunek chłopu do ziemi we wsi Małopolskiej w ostatnich wiekach Rzeczypospolitej“, „Karta z życia gospodarczego Podhala“, „Dobra puławskie pomiędzy I-ym a III-m rozbiorem“, „Trzy hrabstwa Białoruskie“ i „Próby organizacji w Polsce drobnego kredytu miejskiego za czasów Stanisława Augusta“. Z późniejszych prac wymienić należy: „Wsie holenderskie na ziemiach polskich“ (Przeł. hist. 1915), oraz „Ius tutoriae w dobrach duchownych na Mazowszu“, „Wsie miasta Kalisza“, „Agrarica“ i „U stóp Babiej góry“ (tamże, 1916). Baranowski rozwijał w tych studiach program nakreślony przez Bobrzyńskiego i Ulanowskiego, a rozpoczęty przez Bujaka. Dawał rzeczy nowe, nieznane. Przyczyniał się bardzo poważnie do zrozumienia szeregu kapitalnych zagadnień dziejów nowożytnej wsi polskiej, jako to kwestyi elementów poddaństwa chłopów, a więc przymusowych robocizn, przytwierdzenia do gleby i zależności sądowej chłopów od pana gruntowego, kwestyi stosunku chłopu do ziemi, na

której siedział i w związku z tem podziałów ludności na niejednakowo sytuowane grupy, a dalej kwestyi chłopów wolnych. Obok tego wyjaśniał politykę panów folwarcznych, ich system gospodarczo-administracyjny w teorii i praktyce, usiłowania opieki nad chłopem. Wskazywał na niejednostajność systemu folwarczno-pańszczyznanego w całej Polsce i istniejące poważne odchylenia i różnice, zależne najczęściej, choć niezawsze, od stopnia intensywności życia gospodarczego na danem terytorjum. Próbę syntetycznego ujęcia dał tylko na samym prawie początku we „Wsi polskiej w dobie między Unią Lubelską a Konstytucją 3 maja“ (r. 1908). W pracach swych Baranowski był bardziej historykiem wsi i klasy wieśniaczej, jej sytuacji gospodarczej, społeczno-prawnej i nawet moralnej, całkowitego można powiedzieć jej bytu, aniżeli w ścisłym znaczeniu historykiem dziejów gospodarczych. Obok dziejów wsi interesował się również żywo dziejami miasta polskiego. Już w r. 1907 dał on doskonałą pracę o „Komisjach porządkowych (1765 — 1788)“ drukowaną w 49 t. Rozpraw Akademii. W latach następnych do historii miast daje już tylko drobniejsze szkice przeważnie do dziejów Warszawy i dopiero przed samą śmiercią kończy większe dzieło o „Przemysły polskim w w. XVI“. Jednakże i na tym dziale prac historycznych nie kończy się jeszcze obfity owoc tego niezwykle pracowitego żywota. Napisanie mnóstwa drobnych szkiców i studyów z różnych dziedzin historii, liczne prace wydawnicze i bibliotekarskie, wreszcie działalność publicystyczna, wszystko to wypełniało resztę jego czasu i życia. Zestawienie bibliografii wszystkich prac i artykułów Baranowskiego dałoby cyfrę zadziwiająco wysoką dla człowieka, który w 38-ym roku życia odchodzi z tego świata. I działalność jego, przedewszystkiem naukowa, nie tylko że nie zdradzała jakiegoś wyczerpania, lecz przeciwnie zapowiadała prace coraz to teższe i na większą zakrojone miarę. Niestety, nie danem mu było doczekać tej chwili, kiedy mógłby wydobyć ze siebie ostateczną syntezę swych bardzo rozległych, sumiennych i bystrych badań i obserwacji. Mimo to jednak z licznych monografii Baranowskiego, zwłaszcza do dziejów wsi, synteza ta, choć może jeszcze nie w formie ostatecznej, wyraźnie przecież przegląda, tworząc przez to z całości budowę harmonijną i jasno zaznaczoną w swych najgłówniejszych liniach¹⁾. Znaczną część dorobku naukowego Baranowskiego zawierają roczniki „Przeglądu historycznego“, którego był on jednym z najczynniejszych współpracowników. Zmarły przez szereg lat dał się poznać szerszym kołom zajmujących się nauką jako wytrawny i niezwykle uczynny kierownik tak wielkiego księgozbioru, jaką jest Biblioteka ordyn. Krasieńskich. Na rok przed śmiercią Baranowski zdobył sobie „veniam legendi“ na uniwersytecie Jagiellońskim. Przez śmierć Baranowskiego poniosła stratę nie tylko nauka, ale i społeczeństwo polskie, którego ten cichy i niepragnący zaszczytów człowiek był jednym z najlepszych i najbardziej mu oddanych synów.

K. T.

¹⁾ Por. K. Tymieniecki: Działalność naukowa ś. p. Ignacego Baranowskiego. Odb. ze sprawozdań Tow. Nauk. Warsz. Wyd. II. Rok X. (Sprawozd. s. 117 — 133).